

Les millors obres de les lletres gironines (10) Cadaqués

Aquest treball de Josep Pla és una aportació essencial sobre Cadaqués; es tracta d'una obra reeixida, un «llibre extraordinari», segons escriu Albert Manent en parlar de l'editor Josep Zenderera, d'Editorial Juventud, i ho és, una meravella de descripció i una delícia per al lector, de pocs se'n pot fer l'elogi amb més propietat

L'embrió perfecte d'una biblioteca

Josep Maria Figueres
PROFESSOR DE LA UAB

Josep Pla coneixia molt, molt bé, Cadaqués, de fet hi va viure i en les seves estades parlava amb la gent i tot li era útil per a escriure, fos de personatges pintorescos, com el Tetus, d'indrets de tot tipus, de topans a corriols -fins indica don es poden veure les millors vistes de la vila- i és clar, de tot, ocells i plantes, topònims i personatges en una successió de tant bon llegir que converteixen *Cadaqués* en un dels millors llibres del mateix Pla i, per extensió, de les lletres catalanes. Explica històries i referències, fa la descripció, suau i gairebé perfumada de tant intensa que és, en el valor de les referències, del poble i els contorns, configurant una obra molt bella.

Cadaqués apareix el març del 1947 en català, l'any de l'entronització de la Mare de Deu de Montserrat, la censura era ferrenya i els criteris restrictius. Amb 250 pàgines, el criteri franquista era tolerar obres en català que

fossin de temes intrascendents, en tirada ínfima i quan diem ínfima volem dir cent exemplars i de preu força alt. El recurs era l'edició de bibliòfil. Pla havia escrit sobre Cadaqués a «Calendario sin fechas» al setmanari de Vergés *Destino*, i en llibres com la famosa *Guia de la Costa Brava* (1941) o *Viatge per Catalunya* (1946), el seu primer llibre en català des del 1939. L'editor Josep Zenderera li demana un llibre sobre Cadaqués, i l'aconsegueix. Editorial Juventud edita sobretot en castellà, però el publica per Pla en català.

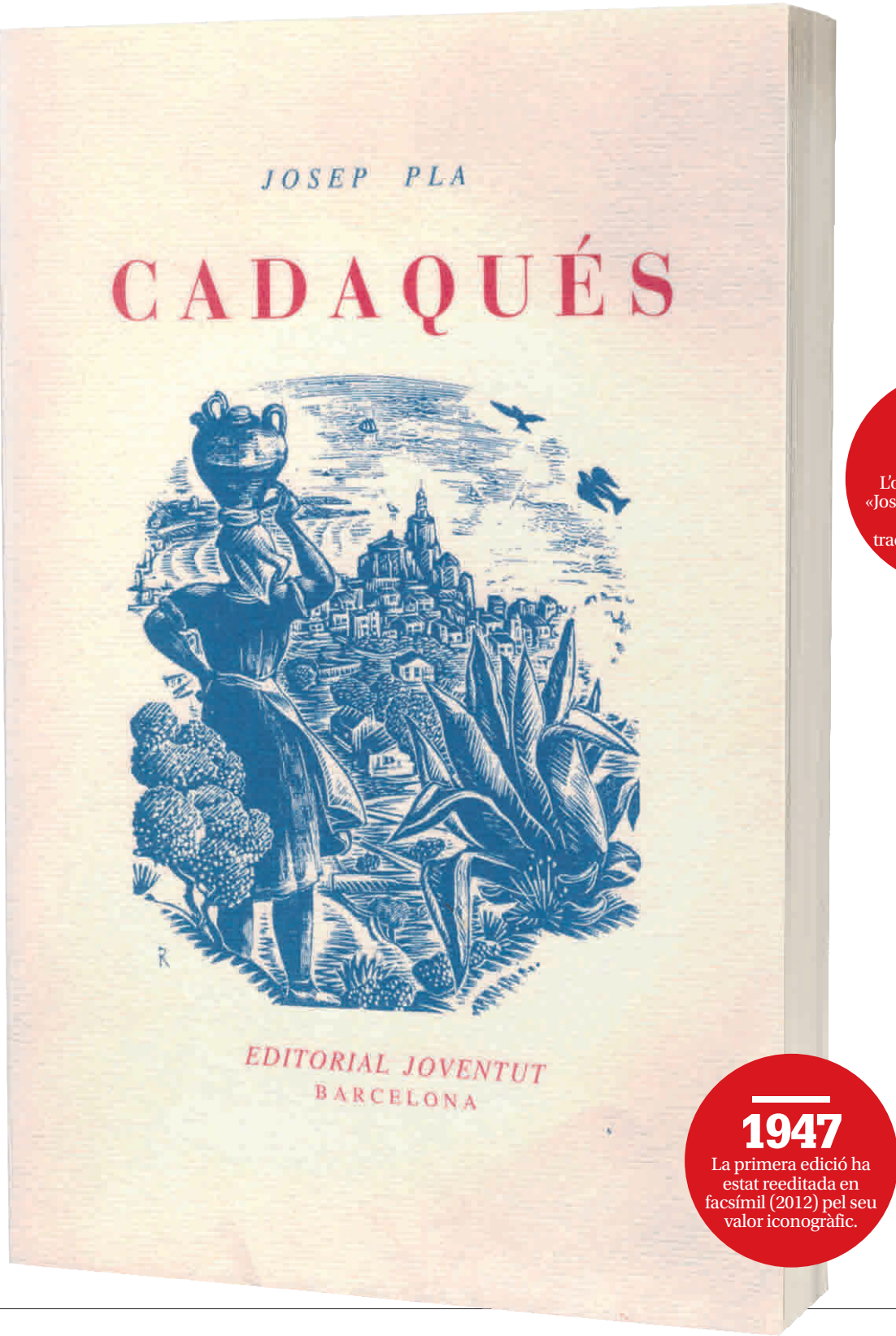
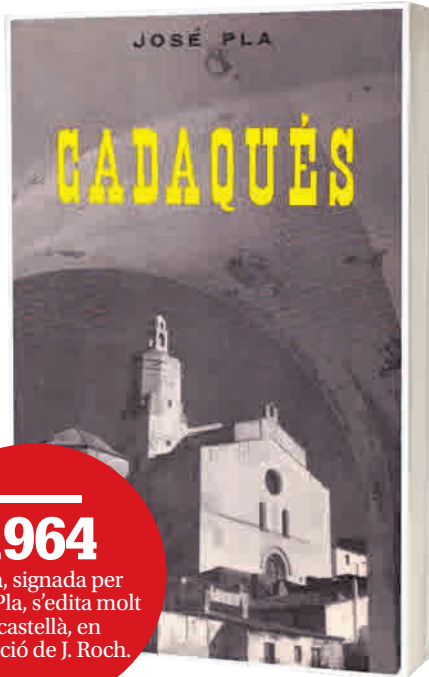
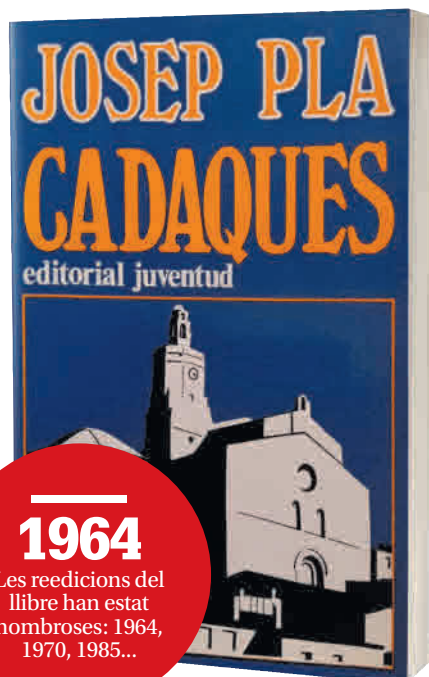
La reedició de l'edició en facsímil que tenim a les mans, en el pulcre treball d'Ara Llibres i la Biblioteca de Catalunya, apareix el 2012 i seran 124 exemplars en paper de fil i dos mil en paper especial. Numerats, el nostre té el número 35 i és ornat, com proclama el colofó amb xil·lografies d'Enric Cristòfor Ricart que s'ocupà també de la tan bonica coberta amb la noia amb el càntir figuerenc tot mirant el poble més bonic del món, si fem cas de Dalí. Citem també l'edició del 1987 a Olot, de Miquel Plana, amb vint artistes que ho il·lustren. O sigui tenim deu edicions de *Cadaqués*, de les quals dues en castellà: 1947,

1964, 1970, 1980, 1982, 1985, 1987, 1997, 1998, 2012.

La dinastia Zenderera, els fills continuen l'empenta del pare Josep, a més, edità un volum, *El Cadaqués de Pla* (1996), amb fotografies de Kim Castells.

Josep Vergés pogué editar *Cadaqués* dins el volum 27 de l'Obra Completa el 1985 amb un peculiar títol, *Un petit món del Pirineu*, amb altres textos com ara d'Andorra, i els estudiosos s'hi ha abocat. L'obra ha estat molt estudiada, nombrosos articles acadèmics i tesis doctorals com la d'Alfons Quera sobre Pla i la literatura en català o la de Rosa Català que es fixen en el paisatge. El tríptic informatiu de l'obra escrivia: «Un llibre únic per tenir-lo en un lloc privilegiat de la nostra biblioteca i assaborir-lo lentament al pas de les hores.»

Actualment, que molts joves no volen tenir la seva biblioteca, aquesta obra seria un perfecte embrió d'una superba biblioteca de les millors obres de les lletres gironines per a assaborir el plaer d'anar girant les pàgines i si pot ser, mirant el mar o els pins costaners res millor.

Josep Pla

Un gran escriptor

Neix a Palafrugell el 1897 i es llicencia en dret el 1919 a Barcelona, on va a estudiar i s'endinsa en el món literari i polític dels anys vint. Participa dins el catalanisme conservador essent el 1921 diputat de la Mancomunitat de Catalunya per la Lliga pel Baix Empordà publicant articles i llibres amb èxit de públic. El qui serà l'escriptor més llegit els anys centrals del segle XX comença com a periodista i enceta la seva aportació als diaris en català de Barcelona començant amb *L'Instant* i *L'Opinió*, seguirà amb *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya*. S'havia estrenat en els periòdics de Girona ciutat a la que dedicarà, com a l'Empordà i totes les comarques veïnes, moltes pàgines. El treball com a corresponsal a Europa de *La Publicitat* el projectarà pels ambients cultes del país. Progressivament s'anirà distanciant d'Acció Catalana i el seu diari fins que el febrer del 1928 els abandonarà i començarà a publicar a *La Veu*. Les seves cròniques seran publicades amb relleu tant les de la Conferència de Gènova com les relatives a la vida política en capitals que coneix molt bé com Roma, París, Berlín, Lisboa... i que el fan un viatger cosmopolita malgrat la falsa imatge de rústic solitari amb el seu posat desmenjat amb boina.

Cal remarcar la seva gran obra, *El quadern gris*, en la que hi posarà molta il·lusió i que esdevindrà un dels seus millors llibres. Durant la guerra civil s'exilia a França, col·laborarà com Carles Sentís i altres periodistes de *La Veu de Catalunya* amb els serveis de Francesc Cambó i quan torna fitxa per *Destino*, revista i editorial, fins a la seva mort. Les col·laboracions i viatges donaran peu a una monumental obra de temàtica ben diversa, en la que excel·leixen els llibres de viatges sigui de països llunyans com Estats Units, Israel o Rússia o d'espais propers com les Illes o la Costa Brava o Girona. S'ocupa de la vida quotidiana amb la descrip-

ció d'aspectes del país, de la gastronomia al paisatge passant pels retrats, singulars, literaris, els famosos *Homenots*, la crònica política com a corresponsal a Madrid durant la Segona República, els articles literaris i també la narrativa, assolint en totes elles un alt impacte per la qualitat narrativa de la seva obra com ha estudiat Josep M. Casasús, autor de la primera tesi doctoral sobre el seu periodisme.

Sense tenir el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, poc el podia tenir el qui va fer costat als qui creaven les biblioteques en català i assassinaven els escriptors com Carles Rahola, el palafrugellenc més conegut i rellevant esdevé l'escriptor més important del segle XX almenys en el que fa al binomi popularitat i qualitat.

Acabada la guerra dirigi, molt poc temps, *La Vanguardia*, i es refugia al seu mas de Llofriu des d'on elaborà una molt extensa obra viatjant per *Destino* arreu en unes cròniques que eren seguides amb molt d'interès. La seva escriptura, clara i precisa com una carta a la mare, àgil i fluïda, en un mot amena, feia que el lector el tingués, el tinguí, davant com si parlés i així sensacions i conceptes arribaven a assolir un gran efecte en una escriptura podríem dir-ne, com al còmic, de línia clara, tot és entenedor, tot és precís i pot llegir-se a glopades com un bon vi que s'assaboreix i no com aigua estant assedegat. La seva secció «Calendario sin fechas» o en les cròniques de viatges tant podia parlar del tabac com dels salaris, de l'autobús o dels preus del mercat, *New Yorker* o Rusiñol o de temes vius i d'actualitat, excel·lent en l'observació d'aspectes de la vida quotidiana, com si anés a retratar l'ànima del lloc on era i descrivia. Mor el 1981 i una Fundació projecta el seu llegat amb diverses activitats tant acadèmiques com divulgatives. Pla sempre treia punta del que veia amb una prosa agradable amb llapis esmolat i clar i la seva obra perviu.

Un fragment

Cadaqués com a illa

A l'Empordà sempre s'ha dit que és més fàcil anar a Cadaqués per mar que per terra, millor la barca que el carro, i ara amb cotxes i carretera arranjada canvia però no pas a l'estiu, amb les cues...; aquest concepte d'illa apareix tot just començar el llibre i marca la ciutat i la seva història i fesomia, just és que el recollim amb un segon paràgraf també descriptiu de la contrada

« Si algun dia -us recomano l'excursió- pugem als Simonets, que són les puntes més altes del dors del Pení per tant els llocs més elevats del territori a què faig referència, difícilment us podreu sostreure a la il·lusió que us trobeu en una illa. Dels Simonets estant, la vostra mirada abassegarà una circumferència limitada, en un vuitanta per cent, pel cel i la mar. Hi sentireu, sobretot, les sensacions que donen les illes: una obsessió -de re-

colliment-, una seguretat -real o fictícia- i un sentiment de llunyania, la convicció, tan satisfactòria, que la gent que no té la sort de viure-hi és d'una infelicitat completa.

Però el territori de Cadaqués no és pas una illa: és una península. És una península que té com a característica essencial la d'ésser difícilment assequible per terra, d'una comunicació amb l'interior disproveïda d'amenitat, incomodíssima durant segles: per a anar de Cadaqués

a l'Empordà no hi ha hagut més que camins de cabres, corriols impossibles. Pení i els Bufadors han tancat totes les sortides terrestres de Cadaqués, donant al pas per les Cruïlles una consideració gairebé mítica. Per anar o venir de Cadaqués, no hi hagué altra manera, durant anys i panys, que anar a peu. Així doncs, el fet de trobar-se Cadaqués en una península no li ha servit, a penes, per a res. Potser encara l'ha aïllada més i ha accentuat en els seus habitants els sentiments insulars. Del cantó de terra sempre hi ha hagut l'aport de veure venir gent estranya, lleis incomprensibles, el temor de veure's involucrat en qüestions extravagants, doloroses o inexplicables, desproveïdes, en tot cas, de sentit.

L'única porta de sortida de Cadaqués fou, doncs, la mar. Per la mar li arriba tot: les penes i les glòries, els plans i la bona vida. Cadaqués és una illa: la seva història i la seva manera d'ésser només poden comprendre's considerant aquest país com una illa.

(...)

La badia de Cadaqués és el port natural millor del nostre litoral, l'únic en realitat que tenim. Amb gropades de mestral, de nord o de provençes, polsant la boca de la badia de barra a barra, es Cucurucuc, i el far de Calanans encagats pel polsim de l'aigua, a la riba de Cadaqués és calma. Amb temporals de llevant, àdhuc amb aquells aparatosos temporals de llevant les ones dels quals descompassen la Farnera de Portlligat i fan a l'Oliguera i als Caials un

soroll inaguantable, un vaixell es manté als pilons de la riba, entre el Planc i el Poal, un cap en terra, amb l'àncora a pic. Per al fondeig, el fons de la badia no té rival: grapissa, alga, pedruscall i sorra. Les àncores no guerregen mai. Amb vents del segon i del tercer quadrant, la badia és una mica més castigada, però ni els xalocs ni els vents de garbí no són aci els dominants, excepte potser, alguns anys, per la Quaresma, quan del llebeig en diuen el vent de la Pàssia o vent anxover, perquè és el vent que porta l'anxova a les cales. En tot cas, aquests vents són de maneig més fàcil. Fa més vent un dia de mestral fresc, que deu dies de llargada.

La badia és, doncs, magnífica i degué tenir un lloc en l'experiència dels navegants antics, com més tard tingué un lloc en els portolans. Per a la navegació llavors era molt rara, així es que llurs aparicions degueren ésser esporàdiques i d'un compàs molt llarg.

De vegades, a les nits d'hivern, encara sembla flotar, a l'aire de Cadaqués, una vaga ressonància de l'absoluta solitud antiga.

